

ESHITISHIDA NUQSONI BOR BALALAR UCHUN PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK SHAROITLAR YARATISHNING MOHIYATI VA ASOSIY XUSUSIYATLARI

Sharapova Shahnoza Murotjonovna

Farg'ona viloyati Quvasoy shahar Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan (kar va zaif eshituvchi) bolalar uchun ixtisoslashtirilgan 90-sonli maktab-internati surdopedagogi

Annotatsiya

Pedagogika fanlari sohasidagi bilimlar yaxshilanishi bilan "pedagogik" va "psixologik" sharoitlar kabi tushunchalar yanada kengroq xarakterga ega bo'lib, bu o'z navbatida shaxsning pedagogik jihatdan shakllanishi bilan bog'liq. Ushbu omillar ta'lim sifatini yaxshilash muammosini keltirib chiqaradi. Tushunchalar lug'atida "shart" atamasi falsafiy kategoriya qatoriga kiradi va ob'ektning atrofdagi voqelikka munosabatini bildiradi

Kalit so'zlar: ijtimoiy, muloqot, ehtiyoj, eshitish qobiliyati, o'zlashtirish

Pedagogika fanlari sohasidagi bilimlar yaxshilanishi bilan "pedagogik" va "psixologik" sharoitlar kabi tushunchalar yanada kengroq xarakterga ega bo'lib, bu o'z navbatida shaxsning pedagogik jihatdan shakllanishi bilan bog'liq. Ushbu omillar ta'lim sifatini yaxshilash muammosini keltirib chiqaradi. Tushunchalar lug'atida "shart" atamasi falsafiy kategoriya qatoriga kiradi va ob'ektning atrofdagi voqelikka munosabatini bildiradi. Bundan tashqari, shart-bu ob'ekt paydo bo'ladigan, mavjud bo'lgan va rivojlanadigan muhit. Psixologiyada "shart" tushunchasi aqliy rivojlanish bilan uzviy bog'liqlikda ko'rib chiqiladi va shaxsning psixologik rivojlanishini belgilaydigan ekzogen va endogen sabablarning birligi orqali ochib beriladi.

Pedagogika fanida shart insonning xulq-atvori, aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi tabiiy, ijtimoiy, tashqi va ichki omillar o'zgaruvchilarining birligi sifatida qaraladi. V. I. Andreev o'z tadqiqotlarida maqsadlarga erishishga qaratilgan tashkiliy xarakterdagi ta'lim shakllarining o'zaro ta'siri natijasida pedagogik sharoitlarni ochib berdi. Shu bilan birga, shaxsning asosiy ijtimoiy ehtiyojlaridan biri bu muloqotga bo'lgan ehtiyoj bo'lib, uni amalga oshirish atrofdagi odamlar bilan turli xil munosabatlarni o'rnatish bilan bog'liq. Shaxslararo munosabatlarni shakllantirish vazifasi bugungi kunda ilmiy bilimlarning ko'plab sohalarida dolzarbdir. Biroq, ilmiy-nazariy adabiyotlarda ushbu atamaning yagona talqini mavjud emas. T. G. Bogdanovanning so'zlariga ko'ra, shaxslararo munosabatlarni fikrlaydigan va his qiladigan shaxslar o'rtasida shakllanadigan munosabatlar va munosabatlar sifatida tasavvur qilish mumkin[3]. Y. L. Kolominskiy V. M. Volkov bolalar uchun tengdoshlardagi eng muhim shaxsiy fazilatlar-bu o'qishga yordam berishga tayyorlik, halollik kabi aloqa fazilatlar;

ikkinchi o'rinda shaxsning ixtiyoriy fazilatlar; uchinchi o'rinda aqliy fazilatlar. Mualliflar, shuningdek, yuqori va past sotsiometrik holatni ko'rsatadilar. Yuqori sotsiometrik maqomga ega bo'lgan bolalar sinfda qadrlanadi, tengdoshlari tomonidan tan olinadi, bu esa o'z navbatida ijobiy o'zini o'zi qadrlashni shakllantirishga yordam beradi va bolalar jamoasida qulay hissiy va psixologik muhitni ta'minlaydi. Bundan tashqari, tengdoshlar bilan hissiy aloqadan mahrum bo'lish bilan tavsiflangan past sotsiometrik holat mavjud. Natijada, bola o'zini past baholaydi, atrofdagi odamlar bilan ziddiyatli muloqot uslubini shakllantiradi. U jamoadan ajralib qoladi, muloqotga bo'lgan asosiy ehtiyojni qondira olmaydi. Biroq, sotsializatsiya bir vaqtning o'zida emas, balki shaxsni jamiyatga kiritishning doimiy va uzluksiz jarayoni, jamiyatda qabul qilingan normalarni o'zlashtirish jarayoni. Inson doimiy ravishda o'zgarib turadigan ijtimoiy aloqalar sharoitida ishlaydi, o'z faoliyat turlarini o'zgartiradi, turli munosabatlarga kirishadi, ijtimoiy rollarni o'zlashtiradi. Natijada, u yangi ijtimoiy tajribaga ega bo'ladi, ijtimoiy munosabatlarni boyitadi va shu bilan atrof-muhitga ta'sir qiladi.

Sotsializatsiya kabi hodisaning kvintessentsiyasi shundan iboratki, natijada u tegishli bo'lgan jamiyat a'zosi sifatida shaxsning shakllanishi. E. Dyurkgeym (1985) - sotsializatsiya nazariyasining asoschilaridan biri har bir jamiyat universal, aqliy va jismoniy asoslarga ega bo'lgan shaxsni shakllantirishga qaratilgan deb ta'kidlaydi. Jamiyatda begonalashmaslik uchun inson ijtimoiy muhitga qo'shilish orqali ijtimoiy tajribani o'zlashtiradi. Demak, sotsializatsiya-bu o'z-o'zini rivojlantirish va o'zini anglash, moslashish va integratsiyaning o'zaro bog'liq yaxlitligi. Psixologik va pedagogik ma'noda sotsializatsiya shaxsning ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi bilan tavsiflanadi, buning natijasida ma'lum bir shaxs shakllanadi B. D. Parygin, o'z navbatida, sotsializatsiya "ijtimoiy muhitga kirish, unga moslashish, ijtimoiy rollar va funktsiyalarni o'zlashtirishni nazarda tutadi, bu avvalgilaridan keyin har bir shaxs o'z mavjudligi va rivojlanishi tarixi davomida takrorlaydi". Eshitish funktsiyasining kamchiliklari shaxslararo xarakterdagi aloqalarni cheklaydi, natijada ijtimoiy aloqa tajribasi qashshoqlashadi, shaxslararo o'zaro ta'sirning nomukammalligi yuzaga keladi, shaxsning ijtimoiy idrok va introspektsiyasining rivojlanish sur'ati sekinlashadi. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish jarayonida ta'lim muassasalarining asosiy maqsadi ularning ijtimoiylashuvidir. Shuni hisobga olib, o'quvchilarni o'qitish va o'qitish texnologiyasi va tuzilishini modernizatsiya qilish zarurati tug'iladi.

Eshitish qobiliyati past bo'lgan boshlang'ich maktab o'quvchilarini sotsializatsiya qilishda ularning tengdoshlari va kattalar bilan ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan tajribalarini, xulq-atvor me'yorlarini, aloqa madaniyatini bosqichma-bosqich shakllantirish uchun shart-sharoitlarni tashkil etish kerak. Shu bilan birga, eshitish qobiliyati past bo'lgan boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijtimoiy moslashuvi masalalari faqat maqsadli ijtimoiy-pedagogik o'zaro ta'sir natijasida, bolalarni kundalik, ijtimoiy va individual faoliyatga kiritish orqali, bolalarning

qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Muvaffaqiyatli sotsializatsiyada bolalar yoshi muhim rol o'ynaydi, bu esa o'z navbatida moslashishda poydevor rolini o'ynaydi. Bu bolani xulq-atvor me'yorlari, urf-odatlarini, odob-axloq qoidalari, atrofdagi odamlarning tilini o'zlashtirish bilan tanishtirishni anglatadi. Eshitish qobiliyati past bo'lgan yosh o'quvchilar bir xil bolalardir. Ular, oddiy bolalar singari, faol bo'lishni yaxshi ko'radilar, ya'ni yugurish, o'ynash, raqsga tushish, dam olish, ob'ektlar bilan tajriba o'tkazish, qurish, hunarmandchilik, rasm chizish. Shu bilan birga, sotsializatsiya shaxsning jamiyatga kirish jarayoni sifatida psixologik va pedagogik sharoitlar kontekstida ko'rib chiqiladi. Insonni ijtimoiylashtirishga qaratilgan bunday shartlar: - bolalarning imkoniyatlarining dolzarb darajasini aniqlash, ularning kuchli tomonlariga e'tibor qaratish; - bolalarni uzluksiz pedagogik o'rganish, u bilan ishlash mazmunini takomillashtirish; - hayotiy ehtiyojlarga erishishga qaratilgan bolalarda faoliyat uchun motivatsiya yaratish; - boshlang'ich maktab o'quvchilarini turli xil faoliyat turlariga, maxsus yoki tabiiy ravishda tashkil etilgan ijtimoiy-maishiy vaziyatlarga kiritish; - turli didaktik resurslardan foydalangan holda atrofdagi voqelikni polisensor shaklda bilishni tashkil etish; - birgalikdagi faoliyatda harakatning mazmunli asoslari va introspektsiya; - ijtimoiy-maishiy kompetentsiyani shakllantirish bo'yicha ishlarda fanlararo aloqalar, uzluksizlik, uzluksizlik tamoyillarini amalga oshirish. Psixologik va pedagogik rejani ijtimoiylashtirish vositalari-bu shaxs va ob'ekt, shaxs va shaxsning ob'ektiv aloqasi sifatida ifodalanishi mumkin bo'lgan munosabatlar, boshqa tomondan, shaxs egallagan sub'ektiv pozitsiya sifatida (A. D. Alferov, L. I. Bojovich, A. G. Kovalev, V. N. Myasishchev). Sotsializatsiya vositalari, shuningdek, tajribalarni keltirib chiqaradigan va har qanday his-tuyg'ularni namoyon etishga undaydigan hayotdagi turli xil faktlardir. Bola har qanday hayotiy vaziyatlarni boshdan kechirayotganda, atrofdagi kattalar bilan o'zaro aloqada bo'lgan tasvirlardan o'rnak olib, his-tuyg'ularni namoyon qiladi. Ijtimoiylashtirish vositalari axborot-ta'lim, tartibga solish-nazorat qilish, tashkiliy-tartibga solish, rag'batlantirish kabi funktsiyalarni bajaradi. Yuqoridagi funktsiyalar amaliy faoliyatda muayyan rollarni qabul qilish orqali tajribani rivojlantirishga va o'zini amalga oshirishga yordam beradi. Bunday holda, o'qituvchining vazifasi yuqorida keltirilgan sotsializatsiya vositalariga asoslangan muhitni tashkil qilishdir. Eshitish qobiliyati past bo'lgan boshlang'ich maktab o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalashni tashkil etishda ota-onalarning o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlari jarayoni ham muhim rol o'ynaydi. Ota-onalarni o'quv jarayoniga jalb qilishning asosiy maqsadi ota-onalarga bolaning to'g'ri rivojlanishi faqat etarli ta'lim va tarbiya usullari va vositalaridan foydalangan holda mumkin degan fikrni etkazishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kolominskiy, Ya. L. Sotsialg'naya psixologiya shkolg'nogo vozrasta /Ya. L. Kolominskiy. – Moskva : Prosveo'enie, 1997. – 278 s.
2. Kolominskiy, Ya. L. Psixologiya vzaimootnosheniy v malqx gruppax /Ya. L . Kolominskiy. – Moskva : Prosveo'enie, 2000. – 210 s.
3. Kon I.S. Sotsiologiya lichnosti. M.: Akademicheskij proekt, 2003. C. 36.
4. Karabanova O.A. Igra v korrektsii psixicheskogo razvitiya rebenka [Tekst]: ucheb. Posobie / O.A. Karabanova. – M.: Rossiyskoe ped. agensstvo, 1997. – 192s
5. Labunskaya V.A. i dr. Psixologiya zatrudnyonnogo obo'eniya: Teoriya. Metodika. Diagnostika. Korrektsiya [Tekst]: ucheb. posobie dlya stud. vqssh. ucheb. zavedeniy / V. A. Labunskaya, Yu. A. Mendjeritskaya, Ye. D. Breus. – M.: Akademiya, 2011. – 288 s.
6. Leongard E.I., Samsonova Ye.G., Ivanova Ye.A. Ya ne xochu molchatg': Iz opqta rabotq po organizatsii obucheniya gluxix i slaboslqshao'ix detey. – M.: Prosveo'enie, 2000 – 192 s.